

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 2. No. 7. 1938

İBNİ SİNA

(Hayyibni Yakzan)

Uyanık oğlu Dirinin hayal, gazab ve şehvet üzerine temsilleri

Dr. A. Süheyl Ünver

Hayyibini Yekzanın Arabca metni Avrupada basılmışdır. Kütüphanelerimizde el yazması müteaddid nushaları vardır. Bizde de ilk defa bunu tarafından tashih edilen mutena bir nushasından Türkçeye terceme eden İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ord. Profesörlerinden Şerefeddin Yaltkayadır. Bunun Arabça ve Türkçesi İBNİ SİNA'nın 900 üncü yıl dönümü münasebetile Türk Tarih Kurumunun basdırdığı İBNİ SİNA kitabına derç edilmiştir. Arabcaya derin bir vukufu olan Rrof. Ş. Yaltkayanın bu tercemesi ve ilâve ettikleri iki mukaddime çok kıymetlidir. İşte bu makaleye bu tercemededen istifade ile akıl, vâhime, muhayyile ve diğer iç ve dış kuvvet ve hasseler hakkındaki temsili ilk kısmı ve bu arada hayal, gazab, ve şehvet üzerine Uyanık oğlu Diri (Hayyibini Yakzan) ın temsilleri alınmıştır. Bu satırlar dikkatle okunmağa değer. Alt tarafının da İBNİ SİNA eserinde sayın Profesörün tercemesinden okunmasını tavsiye ederiz.

Profesör Ş. Yaltkaya Hayyibini Yakzan'ın iyi anlaşılması için Orta zaman Filozoflarının Komogoni, Rubiyat ve Bioloji hakkındaki telâkkilerini ilk mukaddimede izah etmişlerdir.

İkinci mukaddimede İBNİ SİNA'nın şarkda ilk defa felsefi ve remzi hikâye yazmış bir şahsiyet olduğunu öğreniyoruz. Eski Yunanlılar tarafından bu tarzda yazılmış bir hikâyeden ilk defa kitablarında yine bu değerli hekim ve Filozofumuz bahsetmiştir. Huneyn bin İshak tarafından Yunancadan Arabçaya terceme edilmiş olan bu hikâye (Selamanü Ebsal) ismini taşır.

Ayrıca İBNİ SİNA'nın da bir (Selamanü Ebsal) i vardır. Demek bundan ilk ilhamı alıp Şarkda ilk defa böyle bir hikâye yazan

olan İsa bin Alinin Türkçe Devayi Emraz eserinin beş tarafına yazılmıştır. Müellifin eserini medhetmekde ve hakkında çok sitayişkârane tabirler kullanmaktadır. Eseri okuduktan sonra konan bu satırların hem Ebulfadlın hattı desti olması ve hem de bu âlimin tıbbî eserleri mütalea etmesi noktasından ve bir Türk Hekimini cidden yüksek ve ilâhî vasıflarla medhetmesinden ehemmiyeti vardır.

İsa bin Ali'nin tercemei halini zenginleştiren Ebulfadl Mahmudun bu iltifatı her cihetle kıymetlidir.

*Taki şöhret bula bu namı kitab
oldu tarih (Devaül - Emraz)
(1644) 1054*

1054 (1644) de bu eserin yazıldığına dair bir kayıd da başa ilâve edilmiştir. Tezkeretül kehhalin sahibi bu zat değildir. 1059 (1649) da vefatına bu devaül - emraz kelimesi şahiddir. Demek vefatından beş sene evvel bu eseri yazmış bulunuyor. Bursalı Tahir beyin bir eserde 981 (1573) de vefatı görüldü sözü yanlışlıkla konmuştur. Eski ve yazma tıp kitaplarımızın baş ve son sayfelerine ilâve olunan bu gibi satırlar Tıp Tarihimizi zenginleştirecek mahiyettedir ve bunların peydepey toplanması lâzımdır.

Eski evlerimizde mualece dolapları

Dr. A. Süheyl Ünver

Bizim yaşta olanlar bazı eski evlerde sandıklar ve dolaplar içinde bir çok ilâçlardan mürekkep ufak bir eczanenin mevcut olduğunu hatırlarlar. Bu kıymetli aile yadigârları ve memleketimizin tarihine yarayacak bu vesikaları bizim görgüsüz ve böyle şeylerin kıymetlerini bilmekten pek uzak olan bazı kimseler tarafından işe yaramaz diye atılmışlardır.

Bu dolaplar ve sandıklar eskiden çok işe yarar, bütün bir mahallenin kırmız ilâcı, yağlar, ruhlar, macunlar, tiryak ve saire gibi sıbbî ihtiyaçlarını temin eder, evde en mutena bir yerde hıfzolunur, hac esnasında ve seyahatlarda da ekseriya beraber götürülürdü.

Bizim eski evlerde bu dolaplar ve sandıkların bulunduğu dair vesikalar çoktur. Netekim XVIII inci asır sonlarında yazılan tıbbî reçetelerden mürekkep bir defterde Eski bir şeyhülislâma Boğos isminde bir hekimin tertip ettiği bir sandık içinde 38 türlü ilâç vardır. Kullanılması tarzı ve pek kısa bir surette endikasyonları da bir liste halinde yazılarak verilmiştir.

Bunlar içinde eksirler, yağlar, merhemler, macuular, tozlar, haplar ve bir takım nebatî ilâçlar vardır. Yalnız kâfurun istimali bahsinde hekimin reyine müracaat icabettiği tasrih olunmuştur.

Türk Tıp tarihinde evlerimizde böyle mualece dolaplarının mevcudiyetini öğrenmemizin kıymeti vardır. Böyle bir dolabı olmayan evlerde bile hususî bir takım tertipler vardı ve zamanında bir çok tıbbî nebatları da toplarlar, usulü mahsusasile kurutur, icabında kullanırlar ve yahut bedava dağıtırlardı. Komşuların bu suretle birbirine yardımlarına hekim, olmadığı zamanda da birbirlerine tavsiyelerine tesadüf olunurdu. Bu noktadan tıbbî folklorümüz pek zengindir.

Les armoires à médicaments dans nos anciennes maisons

Dr. A. Süheyl Ünver

Les personnes de notre âge se rappellent très bien l'existence, dans nos anciennes maisons, des petites pharmacies sous forme d'armoires ou de malles contenant toutes sortes de médicaments. Quelques - uns d'entre nous qui ne connaissaient malheureusement pas la valeur des choses parailles, ont jeté ces souvenirs de famille et ces vieux documents utiles à l'histoire de notre pays.

Ces armoires ou ces malles rendaient alors de grandes services, procurant des huiles, des pommades et des thériaques pour tout le quartier, étaient gardés dans un des endroits les plus sûrs de la maison, et étaient emportés en veyage et pendant les pélerinages à la Mecque.

Il existe un grand nombre de documents concernant les herbee contenues dans les armoires de nos vieilles maisons. Nous trouvons par exemple dans un cahier contenant des recettes de la fin

du XVIII siècle, qu'il y avait 38 sortes de médicaments dans une de ces malles préparées par le Dr. Bogos pour un ancien Cheyhul Islam. Leur mode d'emploi ainsi que leur indication étaient également présentés sous forme de liste. Parmi ces produits pharmaceutiques, nous trouvons des élixirs, des huiles, des pommades, des poudres, des pillules et certaines herbes. Il n'y a que pour l'emploi du camphre qu'il n'est pas précisé s'il faut demander l'avis du médecin.

Il est très intéressant au point de vue d'histoire de la médecine Turque, d'apprendre l'existence dans nos maisons, de ces armoires à médicaments.

Ceux qui ne possédaient pas de telles armoires, trouvaient le moyen de garder leurs médicaments d'une façon ou d'une autre, ramassaient les herbes selon la saison, les faisaient sécher d'une façon particulière, les employaient o besoin ou les distribuer gratuitement.

De la sorte, les voisins s'entraidaient et se donnaient des conseils lorsqu'un médecin ne se trouvait pas à proximité. Notre folklore médical est très riche à ce point de vue.

